

Joanna Dynowska, Renata Burchart

SYLWETKA ABSOLWENTA STUDIÓW PODYPLOMOWYCH Z RACHUNKOWOŚCI

THE PROFILE OF ALUMNUS OF POST GRADUATE STUDIES IN ACCOUNTING

Katedra Rachunkowości, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie
ul. Michała Oczapowskiego 4, 10-719 Olsztyn, e-mail: joannan@uwm.edu.pl

Summary. The constantly changing rules of accounting and an increase in demand for specialists in this area has resulted in a desire to improve professional qualifications and has influenced the career choices of professional graduate students. This environment has contributed to a significant growth of interest in postgraduate studies in accounting. The aim of the study was to determine the profile of graduates of postgraduate studies in accounting and to determine the adequacy of postgraduate education – adequacy with respect to knowledge gained and/or relevance to evolving job profiles. The study was conducted among 178 graduates of postgraduate studies in accounting at the Faculty of Economics Sciences of University of Warmia and Mazury in Olsztyn. The graduates of these studies were predominantly urban women (80.3% of respondents), aged 26–40 years (61.8%), who performed accounting and clerical work (56.0%), and who were graduates of agricultural studies (47.2%).

Słowa kluczowe: absolwent, rachunkowość, studia podyplomowe.

Key words: accounting, graduate / alumnus, post graduate studies.

WSTĘP

Rachunkowość jest bez zrozumienia jej istoty przedmiotem nieciekawym, trudnym do opanowania i stwarzającym bariery dydaktyczne (Okoń 1995), niemniej jednak jest niezbędna w prowadzeniu działalności gospodarczej. Dlatego kluczowe z punktu widzenia jakości kształcenia jest przeprowadzanie systematycznej analizy wymogów rynku pracy i dostosowanie do nich systemów nauczania rachunkowości na wyższych uczelniach.

Ewolucja systemów nauczania w kierunku zarządzania procesowego, integrującego wszelkie działania przedsiębiorstwa wokół jego celów strategicznych, wraz z rozwojem wspomagających je systemów informatycznych, powoduje równoległą ewolucję pożądanego profilu potencjalnego pracownika czy menedżera. Profil ten staje się zaś wyznacznikiem oferty programowej studiów wyższych, kształtującej wiedzę i umiejętności przyszłego absolwenta (Walińska i Michalak 2003).

Postęp społeczny i naukowo-techniczny sprawiają, że solidne wykształcenie zarówno ogólne, jak i zawodowe, stało się potrzebą jednostki. Uczestniczenie jednostki w życiu społeczno-kulturalnym i w pracy zawodowej wymaga dalszego kształcenia, które stopniowo staje się kształceniem ustawicznym (Czubakowska 2003). Szczególną rolę w realizacji koncepcji ustawicznego kształcenia odgrywają studia podyplomowe, które zdaniem Nowackiego (1971) są najbardziej doskonałą, oprócz kursów i seminariów, formą zdobywania i doskonalenia kwalifikacji.

Obserwowane duże zainteresowanie studiami podyplomowymi z rachunkowości jest spowodowane ciągle zmieniającymi się przepisami oraz świadczy o wzroście zapotrzebowania na wykwalifikowaną kadrę finansowo-księgową. Rośnie również rola i znaczenie takich zawodów, jak: księgowy, doradca podatkowy, biegły rewident, audytor, controller, co zaowocowało dążeniem do reorientacji zawodowej absolwentów wyższych uczelni w celu podnoszenia i dostosowania kwalifikacji zawodowych do potrzeb rynku pracy.

Celem badań było określenie społeczno-zawodowej sylwetki absolwenta studiów podyplomowych z rachunkowości oraz przedstawienie organizacji tych studiów. Badania zostały przeprowadzone wśród 178 absolwentów podyplomowych studiów z rachunkowości na Wydziale Nauk Ekonomicznych Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego (UWM) w Olsztynie. Źródłem informacji i analiz były kwestionariusze osobowe absolwentów tych studiów.

ORGANIZACJA STUDIÓW PODYPLOMOWYCH

Pierwszą edycję studiów podyplomowych rozpoczęto w październiku 1997 roku. Ponieważ studia te zorganizowano jeszcze przed przekształceniem Akademii Rolniczo-Technicznej i Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, głównym celem początkowych edycji było umożliwienie reorientacji zawodowej absolwentom uczelni rolniczych, którzy po przemianach w polskim rolnictwie nie znaleźli pracy lub stracili zatrudnienie w sektorze rolno-spożywczym.

Studia podyplomowe z zakresu rachunkowości, prowadzone przez Katedrę Rachunkowości na Wydziale Nauk Ekonomicznych UWM w Olsztynie, są formą kształcenia przeznaczoną dla absolwentów dowolnego kierunku wyższych studiów magisterskich, inżynierskich i licencjackich. Stwarzają możliwość zdobycia i pogłębienia posiadanej wiedzy oraz doskonalenia umiejętności z zakresu rachunkowości, a także uzyskania nowych kwalifikacji zawodowych. Ponadto absolwenci studiów mogą ubiegać o uprawnienia do usługowego prowadzenia ksiąg rachunkowych na mocy Rozporządzenia Ministerstwa Finansów z dnia 18 lipca 2002 r. w sprawie uprawnień do usługowego prowadzenia ksiąg rachunkowych (DzU z 2002 r., nr 120, poz. 1022). Certyfikat księgowego wydaje minister właściwy do spraw finansów publicznych osobom fizycznym, które:

a) złożyły oświadczenie, że posiadają pełną zdolność do czynności prawnych i korzystają w pełni z praw publicznych, nie były skazane prawomocnym wyrokiem sądu za przestępstwa popełnione umyślnie oraz za czyny określone w rozdziale 9 Ustawy o rachunkowości z dnia 29 września 1994 r. (DzU z 2002 r., nr 76, poz. 694);

b) spełniają co najmniej jedno poniższych wymagań:

– udokumentowały trzyletnią praktykę w księgowości oraz posiadają wykształcenie wyższe magisterskie uzyskane na jednym z kierunków ekonomicznych o specjalności rachunkowość w jednostkach organizacyjnych szkół wyższych, uprawnionych zgodnie z odrębnymi przepisami do nadawania stopnia naukowego doktora nauk ekonomicznych;

– udokumentowały trzyletnią praktykę w księgowości, posiadają wykształcenie wyższe magisterskie oraz ukończyły studia podyplomowe z zakresu rachunkowości w jednostkach organizacyjnych szkół wyższych, uprawnionych zgodnie z odrębnymi przepisami do nadawania stopnia naukowego doktora nauk ekonomicznych;

– udokumentowały dwuletnią praktykę w księgowości, posiadają wykształcenie co najmniej średnie oraz złożyły z wynikiem pozytywnym egzamin sprawdzający kwalifikacje osób ubiegających się o certyfikat księgowego.

Wydział Nauk Ekonomicznych UWM w Olsztynie ma uprawnienia do nadawania stopnia naukowego doktora. W związku z tym ukończenie podyplomowych studiów z rachunkowości na Wydziale umożliwia ubieganie się o certyfikat księgowego bez egzaminu, pod warunkiem posiadania przez absolwentów stosownej praktyk z zakresu rachunkowości.

Celem studiów podyplomowych z rachunkowości, poza uzyskaniem licencji do prowadzenia usługowego biura rachunkowego, jest również wyposażenie słuchacza w wiedzę i umiejętności niezbędne do wykonywania czynności, takich jak:

- zarządzanie firmą z wykorzystaniem informacji finansowo-księgowej,
- pełnienie funkcji księgowego we własnej lub obcej firmie,
- uzyskanie uprawnień do nauczania rachunkowości w szkole ponadpodstawowej.

Ponieważ słuchacze studiów podyplomowych z rachunkowości zdobywają wiedzę i umiejętności, niezbędne do prowadzenia ksiąg rachunkowych nie tylko we własnych firmach, biurach rachunkowych, ale również w instytucjach i urzędach, studia te cieszą się dużym zainteresowaniem zarówno w środowisku doświadczonych księgowych, właścicieli firm, jak i absolwentów innych kierunków studiów – kandydatów na księgowych. Studia ukończyło ponad 2200 słuchaczy.

PROGRAM STUDIÓW PODYPLOMOWYCH

Program studiów podyplomowych jest dostosowany do określonych we wspomnianym rozporządzeniu wymagań programowych wobec osób ubiegających się o uprawnienia do usługowego prowadzenia ksiąg rachunkowych. Obejmuje on następujące moduły programowe, jak:

prawo gospodarcze	– 10 godz.	elementy marketingu	– 5 godz.
ubezpieczenia społeczne	– 10 godz.	zastosowanie komputera	
rachunkowość finansowa	– 85 godz.	w rachunkowości	– 20 godz.
rachunkowość zarządcza	– 20 godz.	komunikacja społeczna	– 5 godz.
rachunkowość podatkowa	– 20 godz.	integracja europejska	– 5 godz.
controlling w przedsiębiorstwie	– 10 godz.	zamówienia publiczne	– 10 godz.
analiza finansowa	– 10 godz.	seminarium dyplomowe	– 5 godz.
rynek finansowy	– 10 godz.		

Łączna liczba godzin wynosi 230, w tym przedmioty z zakresu: rachunkowości stanowią 67,4%, prawa i podatków – 15,2%, finansów – 8,7%, seminaria – 2,2%, pozostałe – 6,5%.

Zaprezentowany w niniejszym opracowaniu program nauczania rachunkowości na studiach podyplomowych, opracowany przez Katedrę Rachunkowości UWM w Olsztynie, opiera się na przekonaniu, że absolwent powinien posiadać umiejętność zarówno sporządzania i analizy sprawozdań finansowych podmiotów gospodarczych, jak i umiejętność wykorzystywania narzędzi rachunkowości w zarządzaniu operacyjnym i finansowym. Ważne miejsce w programie studiów zajmuje rachunkowość informatyczna wraz z zajęciami laborato-

ryjnymi przy komputerach w celu wykształcenia umiejętności wykorzystywania technik komputerowych w prowadzeniu ksiąg rachunkowych i rachunkowości zarządczej.

Analizując zakres tematyczny przedmiotów, można stwierdzić, że program uwzględnia nie tylko wymagania dotyczące określonego zawodu, ale także dezaktualizację wiedzy i zróżnicowanie zawodowe uczestników. Dlatego też ujęto w nim, oprócz treści bardzo specjalistycznych, także podstawowe wiadomości z rachunkowości, umożliwiające dogłębne poznanie danej dziedziny. Absolwent studiów podyplomowych uzyskuje zatem nie tylko aktualną wiedzę, ale także wiedzę niezbędną do pracy w komórkach rachunkowości w sytuacji, gdy celem jest zmiana orientacji zawodowej.

CHARAKTERYSTYKA SŁUCHACZY STUDIÓW PODYPLOMOWYCH

Od czasów gospodarki centralnie planowanej, gdy na studia podyplomowe byli kierowani i opłacani przez macierzysty zakład pracy jedynie pracownicy funkcyjni, bardziej w ramach nagrody niż dla podnoszenia kwalifikacji, diametralnie zmieniły się nie tylko motywy, potrzeby i oczekiwania słuchaczy studiów podyplomowych, ale również zasady finansowania, programy i cele kształcenia oraz sposób organizacji studiów. Zmienił się także przekrój wiekowy i zawodowy słuchaczy (tab. 1).

Tabela 1. Struktura słuchaczy według płci i wieku

Płeć	Ogółem		Do 29 lat		30–39 lat		40–49 lat		50 i więcej lat	
	liczba	%	liczba	%	liczba	%	liczba	%	liczba	%
Kobiety	143	100	42	29,4	49	34,3	36	25,2	16	11,2
Mężczyźni	35	100	3	8,6	16	45,7	12	34,3	4	11,4
Razem	178	100	45	25,3	65	36,5	48	27,0	40	11,2

Z tabeli 1 wynika, że ponad 80% słuchaczy studiów podyplomowych z rachunkowości stanowią kobiety. Potwierdza to wysoki stopień sfeminizowania zawodu księgowego w Polsce. Prawie 63,7% stanowiły panie, które nie przekroczyły 40 roku życia. Zarówno wśród kobiet, jak i mężczyzn największy odsetek stanowiły osoby w wieku 30–39 lat (odpowiednio 34,3% i 45,7%). Bardzo młodzi słuchacze (do 29 lat), którzy zdecydowali się na studia podyplomowe jeszcze przed podjęciem pierwszej w życiu pracy zawodowej bądź u progu swojej kariery zawodowej, stanowili 25,3% badanej grupy, z czego prawie 30% stanowiły kobiety, a jedynie 8,6% – mężczyźni.

Decyzję o podwyższeniu kwalifikacji zawodowych lub zmianie wykonywanego zawodu rzadko podejmowały osoby po ukończeniu 50 roku życia. Bez względu na płeć odsetek ten wynosił niewiele ponad 11,2%. Osoby w tym wieku zazwyczaj mają już ugruntowaną pozycję zawodową i jeśli decydują się na podjęcie studiów podyplomowych z zakresu rachunkowości, to bardziej z obawy przed utratą dotychczasowej pracy i poszukiwania możliwości samozatrudnienia poprzez usługowe prowadzenie biura rachunkowego niż z chęci poszerzenia wiedzy z rachunkowości.

Wśród studentów najliczniejszą grupę (38,2%) stanowili absolwenci, którzy nie podjęli jeszcze pracy zawodowej, przy czym w grupie tej dominowali mężczyźni (51,4%) – tab. 2.

Tabela 2. Struktura słuchaczy według płci i stażu pracy

Płeć	Ogółem		Staż pracy zawodowej, w latach									
			0		1–5		6–10		11–15		15 i więcej	
	liczba	%	liczba	%	liczba	%	liczba	%	liczba	%	liczba	%
Kobiety	143	100	50	35,0	29	20,3	17	11,9	11	7,7	17	11,9
Mężczyźni	35	100	18	51,4	4	11,4	4	11,4	4	11,4	5	14,3
Razem	178	100	68	38,2	33	18,5	21	11,8	15	8,4	22	12,4

Drugą, najliczniejszą, grupę (18,5%) tworzyły osoby z krótkim stażem zawodowym (do 5 lat). Można przypuszczać, że ich głównym motywem podjęcia studiów podyplomowych z zakresu rachunkowości była chęć podwyższenia kwalifikacji i pogłębienia wiedzy z tej dziedziny. Ponad 12% słuchaczy pracuje zawodowo od ponad 15 lat. Decyzja o podjęciu studiów mogła być spowodowana koniecznością zmiany zawodu (tab. 2).

Tabela 3. Struktura słuchaczy według płci i miejsca zamieszkania

Płeć	Ogółem		Olsztyn		Inne miasto		Wieś	
	liczba	%	liczba	%	liczba	%	liczba	%
Kobiety	143	100	70	49,0	66	46,2	7	4,9
Mężczyźni	35	100	13	37,1	20	57,1	2	5,7
Razem	178	100	83	46,6	86	48,3	9	5,1

Studenci studiów podyplomowych pracują i mieszkają głównie na terenie Olsztyna lub innego miasta. Około 95% absolwentów pochodzi ze środowisk miejskich, z czego prawie połowa z miasta Olsztyna (tab. 3). Pozostała część respondentów mieszka na wsi. Mała liczba chętnych do podnoszenia zawodowych kwalifikacji zamieszkujących na terenach wiejskich może wynikać z dwóch czynników – z braku środków pieniężnych na sfinansowanie odpłatnego kształcenia oraz z relatywnie niskiego odsetka osób z wyższym wykształceniem zamieszkujących tereny wiejskie.

Najliczniej reprezentowaną grupą słuchaczy byli urzędnicy (24,2%), którzy odczuwali potrzebę poszerzenia i podwyższenia swoich kwalifikacji z zakresu wiedzy finansowo-księgowej, co może świadczyć o korzystnych zmianach w świadomości tej grupy zawodowej. Duży udział tej grupy zawodowej może wynikać również z faktu, że osoby te miały zagwarantowany zwrot części lub nawet całości kosztów związanych z kształceniem (tab. 4).

Prawie 21,3% słuchaczy studiów podyplomowych to aktywni zawodowo księgowi, którzy podjęli studia podyplomowe z dwóch powodów:

- a) z chęci podwyższenia kwalifikacji zawodowych lub
- b) z chęci uzyskania uprawnień do usługowego prowadzenia biura rachunkowego.

W grupie tej ponad połowę stanowiły kobiety, co po raz kolejny potwierdza sfeminizowanie zawodu księgowego (tab. 4).

Tabela 4. Struktura słuchaczy według płci i zajmowanego stanowiska

Płeć	Stanowisko															
	kierownika		księgowego		nauczyciela		studenta		urzędnika		właściciel firmy		bezrobotny		inne	
	liczba	%	liczba	%	liczba	%	liczba	%	liczba	%	liczba	%	liczba	%	liczba	%
Kobiety	11	7,7	34	23,8	30	21,0	11	7,7	34	23,8	6	3,5	10	7,0	5	4,2
Mężczyźni	7	20,0	4	11,4	8	22,9	–	–	9	25,7	4	2,9	2	5,7	1	11,4
Razem	18	10,1	38	21,3	38	21,3	11	6,2	43	24,2	10	3,4	12	6,7	6	5,6

Równie liczną grupą byli nauczyciele szkół ponadpodstawowych, zamierzający zwiększyć swoje możliwości świadczenia usług dydaktycznych o dodatkowy przedmiot nauczania, jakim jest rachunkowość (tab. 4).

Bezrobotni stanowili zaledwie 6,7% wszystkich słuchaczy. Osoby te zapewne podjęły studia podyplomowe, chcąc zwiększyć swoją atrakcyjność na rynku pracy. Stosunkowo niski odsetek osób w tej grupie może wynikać z bariery finansowej (tab. 4).

Pozytywnym zjawiskiem jest także wprowadzenie niewielkie (3,4%), ale rosnące zainteresowanie zgłębianiem wiedzy z rachunkowości przez właścicieli firm, co świadczy o wzroście roli rachunkowości jako ważnego narzędzia zarządzania organizacjami (tab. 4). Nadal jednak większość właścicieli firm prywatnych woli korzystać z usługowych biur rachunkowych lub zatrudniać księgowych na etacie.

Chęć pogłębienia i uzupełnienia swojej wiedzy wykazywali również studenci ostatniego roku studiów (6,2%) w nadziei na uzyskanie dodatkowych kwalifikacji przed podjęciem pracy zawodowej. Co ciekawe, wśród studentów studiów magisterskich nie było ani jednego mężczyzny, który podjąłby naukę na studiach podyplomowych (tab. 4).

Na uwagę zasługuje fakt, że prawie 2/3 słuchaczy studiów podyplomowych stanowią nie ekonomiści i księgowi, lecz absolwenci nieekonomicznych kierunków studiów, głównie rolnicy, humaniści i prawnicy w wieku 30–39 lat. Wyjątkiem są absolwenci studiów rolniczych, spośród ponad 1/3 to osoby w wieku 40–49 lat (tab. 5). Należy przypuszczać, że głównym motywem podjęcia studiów podyplomowych z zakresu rachunkowości nie było zamiłowanie do zawodu księgowego, lecz przymus ekonomiczny wynikający z immanentnej cechy gospodarki kapitalistycznej, w której pracownik rzadko robi to, co lubi, natomiast często robi to, czego od niego oczekuje pracodawca albo wymagający rynek pracy.

Tabela 5. Struktura słuchaczy według wieku i kierunku studiów

Wiek	Ogółem		Wykształcenie									
			ekonomiczne		rolnicze		pedagogiczne		techniczne		inne	
	liczba	%	liczba	%	liczba	%	liczba	%	liczba	%	liczba	%
0–29 lat	45	25,3	12	23,5	20	23,8	9	29,0	3	30,0	1	50,0
30–39 lat	60	36,5	15	29,4	27	32,2	20	64,5	3	30,0	–	–
40–49 lat	48	27,0	14	27,5	29	34,5	2	6,5	2	20,0	1	50,0
50 lat i więcej	20	11,2	10	19,6	8	9,5	–	–	2	20,0	–	–
Razem	178	100,0	51	100,0	84	100,0	31	100,0	10	100,0	2	100,0

Tabela 6. Struktura słuchaczy według kierunku studiów i częstotliwości zmiany miejsca pracy

Wyszktałcenie	Wielokrotność zmiany miejsca pracy											
	0		1		2		3		4		5	
	liczba	%	liczba	%	liczba	%	liczba	%	Liczba	%	Liczba	%
Ekonomiczne	3	15,8	15	22,1	12	36,4	4	19,0	6	40,0	11	50,0
Rolnicze	12	63,2	35	51,5	12	36,4	12	57,1	6	40,0	7	31,8
Pedagogiczne	2	10,5	11	16,2	8	24,2	5	23,8	2	13,3	3	13,6
Techniczne	1	5,3	6	8,8	1	3,0	–	–	1	6,7	1	4,5
Inne	1	5,3	1	1,5	–	–	–	–	–	–	–	–
Razem	19	100,0	68	100,0	33	100,0	21	100,0	15	100,0	22	100,0

Czasy, w których zaletą było wykonywanie tej samej pracy i najlepiej w tym samym zakładzie pracy aż do uzyskania uprawnień emerytalnych, minęły bezpowrotnie. Dla prawie 40% słuchaczy studium podyplomowego z rachunkowości aktualny pracodawca był drugim z kolei. Ponad połowę (51,5%) osób z tej grypy stanowiły osoby z wykształceniem rolniczym. Wśród osób, które do czasu rozpoczęcia studiów podyplomowych już pięciokrotnie zmieniały miejsce pracy, najliczniejszą grupę stanowiły osoby z wykształceniem ekonomicznym, co świadczy o posiadaniu wiedzy zbyt ogólnej w porównaniu z potrzebami dotyczącymi konkretnych stanowisk (tab. 6).

WNIOSKI

Rozwój gospodarki rynkowej oraz procesy globalizacji powodują dezaktualizację wiedzy absolwentów wyższych uczelni, zwłaszcza ekonomicznych. W nowych warunkach wiele osób musi zmienić zawód. W związku z tym staje się konieczne kształcenie ustawiczne, którego formą są m.in. studia podyplomowe.

Słuchaczami studiów podyplomowych z rachunkowości są głównie kobiety (80,3% badanych) w wieku od 26–40 lat (61,8%), księgowo i urzędniczo (56,0%), pracujące i mieszkające na terenie miasta oraz absolwentki studiów rolniczych (47,2%). Studenci stają przed koniecznością zmiany zawodu bądź odczuwają potrzebę aktualizacji, rozszerzenia czy podwyższenia swoich kwalifikacji z zakresu wiedzy finansowo-księgowej.

Jakkolwiek wyników tego badania nie można uznać za reprezentatywne, pozwalają one jednak na wstępne zidentyfikowanie sylwetki słuchaczy studiów podyplomowych z rachunkowości i stanowią dobry materiał do opracowania programu studiów dostosowanego do potrzeb słuchaczy.

PIŚMIENNICTWO

- Czubakowska K.** 2003. Programy studium podyplomowego „Rachunkowość” (sic!) na Uniwersytecie Szczecińskim a uprawnienia do certyfikatu księgowego. Zesz. Teoret. Rach. 14 (70), 80.
- Nowacki T.** 1971. Podstawy dydaktyki zawodowej. Warszawa, PWN.
- Okoń W.** 1995. Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej. Warszawa, PWN.
- Rozporządzenia Ministerstwa Finansów z dnia 18 lipca 2002 roku w sprawie uprawnień do usługowego prowadzenia ksiąg rachunkowych.** DzU z 2002 roku, nr 120, poz. 1022.

Ustawa o rachunkowości z dnia 29 września 1994 r. DzU z 2002 r., nr 121, poz. 591, z póź. zm.
Walińska E., Michalak M. 2003. Koncepcja kształcenia w zakresie rachunkowości na Wydziale Zarządzania Uniwersytetu Łódzkiego. Zesz. Teoret. Rach. 14 (70), 127.